



# Μανδραγόρας

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤέΧΝΗ ΚΑΙ ΤΗ Ζωή | Τεύχος 52 | ΕΥΡΩ 10

## ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Οι ποιητές της  
Α' Μεσοπολεμικής Γενιάς  
και η κοινωνική διάσταση  
του έργου τους

Κώστας Καρυωτάκης, Μαρία  
Πολυδούρη, Κώστας Ουράνης,  
Ναπολέων Λαπαθιώτης,  
Ρώμος Φιλύρας, Τέλλος Άγρας

Γράφουν: Ελένη Ζάχαρη,  
Κωνσταντίνα Κορρυβάντη,  
Χαρίλαος Νικολαΐδης

Ελληνική ταυτότητα, ελληνική  
συνείδηση και ευρωπαϊκά  
λογοτεχνικά κινήματα στην  
αντιπαράθεση των γενιών  
του '20 και του '30,

Γράφει ο Σπύρος Α. Γεωργίου

## ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Φτώχεια

Γράφουν: Νένα Βενετσάνου,  
Δημήτρης Λάμπος, Κώστας  
Λάμπος, Γιάγκος Ανδρεάδης,  
Σωτήρης Γουινελάς,  
Ελευθεριακός, Δήμητρα Τσίγκα,  
Άγγελος Καλογερόπουλος,  
Ιουλία Λυμπεροπούλου,  
Λευτέρης Ξανθόπουλος,  
Γιοβάννα, Σόνια Ζαχαράτου,  
Πέπη Ρηγοπούλου, Βασιλική  
Τριανταφύλλου-Γουινελά,  
Έλενα Νούσια,  
Νατάσα Παπαδοπούλου,  
Μαρία Λεμονή

## ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Πολιτικά ποιήματα την εποχή  
της Μεγάλης Ύφεσης στις ΗΠΑ

Σολ Φάναροφ, Κέννεθ Φίαρινγκ,  
Μιούριελ Ρούκνιτς, Τζίνεβιβ Τάγκαρντ,  
Χέρμαν Σπέκτορ, Έντουιν Ρολφ,  
Κέννεθ Πάτσεν, Ντέιβιντ Γουλφ,  
Τίλι Όλσεν, Άλφρεντ Χέιζ, Ρίτσαρντ Ράιτ

Γράφουν: Alan Wald, Γιώργος Πέππας,  
Βιβή Τουρόγιαννη, Χρήστος Γιαννακός



## Οι Ποιητές της Α' Μεσοπολεμικής Γενιάς και η κοινωνική διάσταση του έργου τους (1910-1930)

της ΕΛΕΝΗΣ ΖΑΧΑΡΗ



Ορίπου λίγο πριν το 1922 κάνει την εμφάνισή της μια νέα Γενιά ποιητών με ιδιαίτερο τρόπο γραφής και στάσης απέναντι στα πράγματα. Η ποίηση που γράφουν στα λίγα φιλολογικά περιοδικά, τα οποία οι ίδιοι κυκλοφορούν, απέχει σε μεγάλο βαθμό από αυτή του Παλαμά, του Σικελιανού και των ως τότε κρατούντων στο ποιητικό προσκήνιο. Δεν χαρακτηρίζεται τόσο από στοιχεία ιδεαλιστικά (κι αν υπάρχουν αργότερα εγκαταλείπονται) ή κάποιο φολκλορικό, ούτε κάποιο στοιχείο δημοτικιστικού νατουραλισμού. Αντίθετα, πρόκειται, κυρίως μετά το 1922, για μια «ποίηση του πόνου». Όπως άλλωστε στην Ευρώπη έχουμε την εμφάνιση κινημάτων Τέχνης που ξεκινούν από την ποίηση, για να αντιμετωπίσουν τον παραλογισμό του πολέμου και να αναζητήσουν οι καλλιτέχνες τη σχέση με το βαθύτερο «Εγώ» τους, αντίστοιχα στην Ελλάδα γεννιέται μια ποίηση που ως σήμερα προκαλεί πολλές διαφωνίες.

Το γενικότερο κλίμα που επικρατεί είναι αυτό της ήττας, της γενικότερης παρακμής, της απαισιοδοξίας και της απογοήτευσης. Μέσα σ' αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα δημιουργούν οι ποιητές της Γενιάς του '20. Η ποίησή τους δε μένει ανεπηρέαστη και γι' αυτό χαρακτηρίζεται, σε γενικές γραμμές, από μια ροπή προς την εξομολόγηση, τον χαμηλόφωνο λυρισμό στον λόγο τους και την έκφραση μιας απαισιοδοξίας οπτικής – έκφραση κυρίως της δύσκολης σχέσης Τέχνης και κοινωνικής πραγματικότητας. Πολλοί από τους ποιητές που εμφανίζονται στις παραμονές ή στη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, προβάλλουν το αίτημα της αυτονομίας της Τέχνης, κυρίως με το έργο τους. Αίτημα που συνδέεται αφενός με την αμφισβήτηση «παγιωμένων ιεραρχήσεων» στον λογοτεχνικό χώρο κι αφετέρου με την κριτική των κοινωνικών συμβάσεων. Επιθυμούν «μια ποίηση ωμή και ειλικρινή, απαλλαγμένη από κάθε είδους παράσιτα και τη στείρα μονοτονία», γράφουν οι 21 συνεργάτες και εκδότες στο προλογικό σημείωμα του περιοδικού «Εμείς», που εμφανίζεται το 1924.

Κατηγορήθηκαν για ηττοπάθεια, παραίτηση, διάθεση φυγής από την πραγματικότητα, επικρίθηκαν γιατί την ποίησή τους δεν εμπνέουν μεγάλες ιδέες και εθνικά οράματα. «Ποιητές της διάλυσης», της «απιστίας», της «άρνησης περισσότερο παρά της θέσης», θα τους χαρακτηρίσει ο Κ. Θ. Δημαράς, ενώ ο Λίνος Πολίτης θα τους εντάξει φιλολογικά στο σχήμα της παρακμής: «Η γενιά του 1920 καλλιέργησε σε πολλούς τόνους το αίσθημα αυτό του ανικανοποίητου και της παρακμής. Οι ποιητές –*décadents* ή *intimistes*– είναι πολλοί, σχηματίζουν μποέμικες φιλολογικές συντροφίες σε καφενεία και δημοσιεύουν τους στίχους τους σε λιγόζωα περιοδικά», όπως σημειώνει ο Πολίτης. Στον κύκλο αυτόν ανήκουν ο Κώστας Ουράνης, ο Ναπολέων Λαπαθιώτης, ο Μήτσος Παπανικολάου, ο Τέλος Άγρας, ο Ιωσήφ Ραφτόπουλος, η Μαρία Πολυδούρη, ο Ρώμος Φιλύρας και βέβαια ο Κώστας Καρυωτάκης που σημαδεύει με το έργο του ολόκληρη τη γενιά αυτή. Κοντά σ' αυτά τα ονόματα θα βρούμε και ονόματα ποιητών στρατευμένων στο ΚΚΕ, όπως ο Πέτρος Πικρός, η Γαλάτεια Καζαντζάκη, κ.α.

Οι ποιητές της γενιάς αυτής έχουν επιλεκτικές συγγένειες με τον ρομαντισμό και τον συμβολισμό χωρίς να ανήκουν πραγματικά σε κάποια απ' τις δύο Σχολές. Ιδεολογικά και συναισθηματικά νιώθουν κοντά σ' αυτό

που οι ιστορικοί και θεωρητικοί της τέχνης ονομάζουν «πνεύμα της παρακμής». Η εμμονή ορισμένων στα δίπολα «νεορομαντισμός/νεοσυμβολισμός» στην πραγματικότητα είναι στείρα: αγνοούν τη βαθιά σχέση των ποιητών με το «πεπρωμένο», ατομικό και κοινωνικό, που τρέφει και συγχρόνως καταβροχθίζει την ύπαρξή τους, με αποτέλεσμα εκούσιες ή ακούσιες επιδράσεις από τον ρομαντισμό να είναι δυνατές και εύλογες. Επίσης, στην ατομική διάσταση, δημιουργούν με το δικό τους «μυθικό» ενάντια σε ό,τι κυριεύει η κοινοτοπία: ως προς αυτό είναι λογικές οι ανακλήσεις από τον συμβολισμό. Το γεγονός πως κάποιοι ξεκινούν με αφετηρία τα στοιχεία αυτά δεν τους κάνει «νεορομαντιστές» ή «νεοσυμβολιστές»: άλλωστε γρήγορα τα εγκαταλείπουν για να περάσουν σε προσωπικό τρόπο γραφής. Είπαμε πως εκφράζονται περισσότερο από τον όρο «πνεύμα της παρακμής», γεγονός που οφείλεται και στην επίδραση που δέχονται από τους Γάλλους ποιητές των τελών του 19ου αιώνα, οι οποίοι ονομάστηκαν «παρακμίες» ή «καταραμένοι». Όπως μας λέει η Χριστίνα Ντουσιά: «Ο όρος «παρακμίας» ή «καταραμένοι» συσκότισε κατά πολύ την προσφορά των ποιητών της περιόδου αυτής, συμπεριλαμβανομένου και του Καβάφη, καθώς θεωρήθηκαν ήδη από την εποχή τους, εισηγητές ενός πεσιμιστικού πνεύματος, πεισιθανάτου, χωρίς αξίες. Το ζήτημα αυτό προέκυψε από την ταύτιση με τους Γάλλους ποιητές της παρακμής, όπου «παρακμή» σημαίνει –την εποχή εκείνη– σωματική διαφθορά, ναρκωτικά, ομοφυλοφιλία κλπ.»<sup>2</sup> Αφού λοιπόν επηρεάζουν ποιητές όπως ο Λαπαθιώτης ή ο Καρυωτάκης τότε, συμπεραίνουν οι επικριτές, πρόκειται για ποιητές που διαφθείρουν, μαζί με τον Καβάφη, τους νέους. Είναι η εποχή που και ο Αλεξανδρινός δέχεται μεγάλες επιθέσεις για το έργο του.

Στην αποκατάσταση των πραγμάτων έχει συμβάλει σημαντικά ο κριτικός λογοτεχνίας, Γιώργος Αράγης,<sup>3</sup> ο οποίος με την έρευνά του σχετικά με τους ποιητές του 1920 οδήγησε σ' ένα βαθύτερο κοίταγμα της ποιητικής τους δημιουργίας, θεωρεί ότι οι ποιητές της πρώτης μεσοπολεμικής δεκαετίας έχουν μια ελεύθερη και επιλεκτική επικοινωνία με τον συμβολισμό, και πολύ μικρή έως ανύπαρκτη σχέση με τον ρομαντισμό (σε επίπεδο τεχνοτροπίας πάντα, γιατί στην ποίηση μπορούμε να βρούμε στοιχεία ρομαντισμού ή συμβολισμού αλλά αυτό δεν καθιστά έναν ποιητή ρομαντικό ή συμβολιστή!). Τους αποδίδει τα εύσημα της πρωτοτυπίας και της νεωτερικότητας και τους απαλλάσσει από τον χαρακτηρισμό του «παρακμίας» «Στους [...] ποιητές του '20 συναντούμε ποιήματα με σαφέστερα κοινωνικό περιεχόμενο. Και μάλιστα σε μερικά από τα καλύτερά τους. Κορυφαίος βέβαια ανάμεσά τους ο Καρυωτάκης, που στον τομέα αυτό παραμένει μέχρι σήμερα κορυφαίο παράδειγμα κοινωνικού ποιητή. Ας ειπωθεί εδώ πως ο πραγματισμός και η κοινωνική ευαισθησία των ποιητών του '20 αποτελεί την καλύτερη απάντηση για όσους, μεταφέροντας αυθαίρετα ένα χαρακτηρισμό που αφορά σε μια υποομάδα Γάλλων συμβολιστών, τους πέταξαν αστόχαστα τη ρετινιά του «παρακμίας.»

Το γεγονός πως συνδέονται οι ποιητές του 1920 με τους Γάλλους «καταραμένους» ποιητές δεν πρέπει μάλλον να μας παραξενεύει. Αφενός, η παιδεία όλων των πνευματικών ή δυνάμει πνευματικών ανθρώπων της